

42) ΧΑ. Κεφαλή νεάζοντος Βάκχου με κέρας κριοῦ.)(Ποσειδῶν ἱσταμένος με τρίαιναν.)(Σταφυλή.

43) ΧΑ. Κεφαλή Ἀπόλλωνος.)(Τρεῖς Δελφῖνες.

Μ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΧΗΣ ΝΑΟΥ ΤΟΥ

ΛΙΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΗΡΑΣ.

Ὁ ἀρχαιότατος τῶν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος σωζομένων ναῶν κεῖται ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς Ὀχης εἴτε τοῦ νῦν Ἀγίου Ἡλια καλουμένου ὄρους ὑπεράνω τῆς Καρύστου, ἔμεινε δὲ μέχρι τοῦδε σχεδὸν ἄγνωστος. Μεταβάς πρό τινων ἐβδομάδων εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἐξέτασα ἀκριβῶς τὸ ἐκεῖ περιέργον οἰκοδόμημα καὶ νομίζω χρέος μου νὰ ἐκθέσω ἐν συντόμῳ τὰς ἀνακαλύψεις μου.

Ἡ Ὀχη εἶναι τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς νοτείου Εὐβοίας, ἡ δὲ κορυφὴ ἀπέχει τῆς Καρύστου τρεῖς περίπου ὥρας. Πλησίον τῆς κορυφῆς ὑπάρχει μικρά τις ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἡλια, ἀφ' οὗ ἔλαβεν ὄλον τὸ ὄρος τὸ σημερινὸν ὄνομα. Οἱ δὲ πέριξ κάτοικοι ἐπιτελοῦν ἐκεῖ κατ' ἔτος ἑορτὴν εἰς τιμὴν τοῦ Ἀγίου. Ὑπεράνω τῆς ἐκκλησίας ὑψοῦνται τινες ἀπόκρημνοι καὶ δύσβατοι βράχοι. Ὑπερβάς καὶ τούτους ἐμβαίνει εἰς μικρόν τι ἐπίπεδον, περικεκλεισμένον πρὸς βορρᾶν καὶ νότον ἀπὸ κρημνούς, καὶ παρέχον πρὸς ἀνατολὰς μόνον ἄποψιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς δὲ δυσμὰς ἀποφράσσεται διὰ τείχους ὑψηλοῦ, κτισμένου μετὰ λογάδας λίθους (κατὰ τὸν τρόπον τὸν κοινῶς ξερολιθιά καλούμενον). Ὁ δὲ ναὸς, κτισμένος κατὰ τὸν Κυκλώπειον τρόπον, ἵσταται ἐντὸς τοῦ μικροῦ τούτου τεμένους παρὰ τὸν πρὸς βορρᾶν κρημνὸν καὶ ἐκτείνεται κατὰ τὸ μῆκος ἀπὸ δυσμὰς πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δὲ θύρα αὐτοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νοτείου πλευρᾶς, πρᾶγμα ἀσυνείηστον εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ὅλον τὸ οἰκοδόμημα εἶναι μικρὸν καὶ χαμηλόν, ἄνευ κίονων καὶ πάσης ἄλλης ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμῆ-

σειως, προξενεῖ ὅμως ἐκπληξιν διὰ τὸ γιγαντιαῖον μέγεθος τῶν λίθων καὶ τὸ ἔντεχνον τῆς κατασκευῆς. Τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ εἶναι 40 ποδῶν, τὸ δὲ πλάτος 25 ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος 15 μόνον. Οἱ τοῖχοι εἶναι σχεδὸν πέντε ποδῶν τὸ πάχος καὶ σύγκεινται ἀπὸ μεγάλους ἡμιέργους λίθους συνηρμοσμένους ἄνευ ἀσβεστοῦ ἢ σιδήρου. Τὸ δὲ περιεργότατον εἶναι ἡ στέγη, ἥτις ὡσαύτως σώζεται σχεδὸν ἀκέραιος, καὶ σχηματίζεται ἀπὸ τέσσαρα στρώματα μεγάλων πλακῶν, τῶν ὁποίων ἐκάστη ὄχι μόνον σκεπάζει ἐντελῶς τὴν κάτωθεν αὐτῆς κεκλιμένην πλάκα, ἀλλὰ καὶ ἐξέχει ὡς δύο πόδας πρὸς τὰ ἔνδον τοικοποτρόπως, ὥστε ἐκάστη τῶν τεσσάρων πλευρῶν τῆς ὀροφῆς ἀπὸ τὸ ἔνδον θεωρουμένη ὁμοιάζει μὲ ἀναβάθραν ἀνεστραμμένην. Τὸ δὲ θαυμαστότατον εἶναι, ὅτι αἱ δύο μεγαλήτεραι πλευραὶ τῆς στέγης δὲν ἀνακλίνονται ἀμφοτέρωθεν εἰς ἀλλήλας, ἀλλὰ ἀφίνουν εἰς τὸ μέσον στενὸν τι ὑπαιθρον 20 ποδῶν τὸ μῆκος καὶ ἡμίσεως ποδὸς τὸ πλάτος, δι' οὗ εἰσέρχεται τὸ φῶς εἰς τὸν ναόν. Ὁ μέγιστος λίθος κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς στέγης ἄνωθεν τῆς θύρας καὶ εἶναι 14 ποδῶν τὸ μῆκος καὶ 7 ποδῶν τὸ πλάτος καὶ ὡς δύο ποδῶν τὸ πάχος. Ὅλη δὲ ἡ κατασκευὴ τῆς στέγης δεικνύει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ βάρους, καὶ μολονότι οἱ μεγάλοι λίθοι αὐτῆς φαίνονται ὡσάν κρεμάμενοι καὶ ἐπαπειλοῦντες νὰ πέσωσι, μολοντοῦτο ἔμειναν σχεδὸν ἀκίνητοι διὰ τῶσων αἰώνων. Ἐνδον τοῦ ναοῦ ἐξέχει ἐκ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τετράγωνος πλάξ εἰς σχῆμα τραπέζης, ἥτις πιθανῶς ἐβόσταζε τὸ πάλαι τὰ ἀγάλματα τῶν λατρευομένων θεῶν ἢ ἄλλα ἀναθήματα. — Τόσον περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ. Μένει δὲ τώρα νὰ ἐξετάσωμεν, πότε καὶ ἀπὸ τίνα ἐκτίσθη καὶ εἰς τιμὴν τίνων θεῶν.

Τὰ ἀρχαιότερα τῆς Ἑλλάδος οἰκοδομήματα, τὰ τεῖχη τῆς Τίρυνθος, τῶν Μικηνῶν καὶ τοῦ Ἄργους, οἱ περίφημοι θησαυροὶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀποδίδονται κατὰ μὲν τὴν μυθολογίαν εἰς τοὺς Κύκλωπας, παρὰ δὲ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων μὲ πλειοτέραν πιθανότητα εἰς τοὺς Πελασγούς. Μία φυλὴ τῶν Πελασγῶν, οἱ Δρύοπες, ἐκβληθέντες παρὰ τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς περὶ τὴν Οἶτην καὶ τὸν

Σπερχειὼν κατοικήας αὐτῶν, μετέδωσαν μέρος μὲν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ὅπου ἔκτισαν τὴν Ἑρμιόνην, μέρος δὲ εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὅπου ἔκτισαν τὴν Κάρυστον (Διοδωρ. IV. 37. Πρβ. Θουκιδ. VI. 57). Οἱ Πελασγοὶ ἐλάτρευον κατ' ἐξοχὴν τὴν Ἥραν, (Πρβ. Ἡροδοτ. II. 50. Διονυσ. Περιηγ. 534). τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς θεμελιώτριαν τοῦ γάμου καὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολιτεύσεως. (Παυσαν. VIII. 22. §. 2. Διονυσ. Ἀλικαρ. Ῥήτορ. σελ. 235.) καὶ ὠνόμαζον αὐτὴν Ἥραν Τελείαν, Ζυγίαν εἴτε Γαμηλίαν (παρὰ Ῥωμαίοις Juno Pronuba). Ἡ εἰς τιμὴν ταύτης ἐτήσιος ἑορτὴ ἐλέγετο ἱερὸς γάμος καὶ ἦτον μιμικὴ τις εἴτε θεατρικὴ παράστασις τοῦ πρωτοτύπου γάμου τῶν ἀνωτάτων θεῶν. Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει, ὅτι ἡ Ὀχρὰ τῆς Καρυστίας ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ὀχρείας εἴτε τοῦ γάμου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ὥστε εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ναὸς εἶναι καὶ τῶν θεῶν τούτων. Τὴν πιθανότητα τῆς εἰκασίας μου ταύτης αὐξάνει ἔτι ἡ διήγησις τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Θεοκρίτου, ὅτι καὶ οἱ ἐν Ἑρμιόνη Δρύοπες, οἱ σύμφυλοι τῶν Καρυστίων, ἐλάτρευον τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κοκκυγίου ὄρους πλησίον τῆς Ἑρμιόνης (Παυσ. II. 36. §. 1. Σχολ. Θεοκριτ. XV. 64). Καὶ εἰς ἄλλους τῆς Ἑλλάδος τόπους ἑορτάζετο ἡ τοῦ ἱεροῦ γάμου τελετὴ ἐπὶ κορυφῆς ὄρους, καθὼς διηγοῦνται περὶ τῶν Πλαταιῶν ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ περὶ Δαιδάλων καὶ ὁ Παυσανίας εἰς τὰ Βοιωτικά. Ἐκ τῶν τεκμηρίων τούτων συμπεραίνω, ὅτι τὸ σωζόμενον ἐπὶ τῆς Ὀχρῆς οἰκοδόμημα ἀνήκει εἰς τὸν Δία καὶ τὴν Τελείαν Ἥραν καὶ ἐκτίσθη ἀπὸ τοὺς Πελασγοὺς ἤδη πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, συγχρόνως περίπου μὲ τὰ τεῖχη καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ μὲ ἄλλα τῆς αὐτῆς γιγαντιαίας ἀρχιτεκτονικῆς ἐρείπια. Οἱ χωρικοὶ ὀνομάζουσι αὐτὸ τοῦ Δράκου τὸ σπήτι, νομίζοντες, ὅτι οὐδεὶς εἰμὴ ἀνδρειομένους τις ἢ γίγας ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ συγκώση τοιοῦτου βάρους πέτρας. Ἡ δὲ μεμονωμένη καὶ δύσβατος θέσις διέσωσε τὸ μοναδικὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ἀπὸ τὸν γενικὸν τῶν πλείστων ἀρχαιοτήτων ἀφανισμόν. Δὲν δύναμαι ὅμως ν' ἀποσιωπήσω, ὅτι ἤκουσα

παρὰ κατοίκων τινῶν τῆς Καρύστου τὴν γνώμην, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλὸν, νὰ μεταβληθῇ ὁ ἐθνικὸς ναὸς εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Προφήτου· Φανερὸν εἶναι, ὅποια βλάβη ἤθελε προκύψῃ ἐκ τῆς τοιαύτης μετασκευῆς, ὅθεν καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι τὸ θαυμαστὸν τοῦτο τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων λείψανον, ἂν οὐ διεπέρασεν εὐτυχῶς τὴν καταστρεπτικὴν τῶσων αἰώνων δύναμιν, θέλει μένει ἀκέραιον καὶ ἄθικτον καὶ εἰς τὰς σημερινὰς ἡμέρας, καθ' ἃς μάλιστα αὐξάνει πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡ φροντίς διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 6 Νομβρίου 1842.

Ἐφρ. Οὐλερῖχος.